

Commissie Aankopen Collectie Vlaamse Gemeenschap – Visienota

1. Situering

De huidige adviescommissie Aankopen Collectie Vlaamse Gemeenschap werd in 2016 door minister Sven Gatz aangesteld voor een periode van drie jaar. Het initieel beschikbaar aankoopbudget bedroeg 100.000 EUR/jaar, wat medio 2017 werd verhoogd naar 250.000 EUR/jaar. Gedurende een periode van tien jaar voorafgaand aan de aanstelling van deze commissie, was het aankoopbeleid van de Vlaamse overheid m.b.t. hedendaagse kunstwerken voor de eigen collectie zo goed als stopgezet. In deze periode lag de focus van het aankoopbeleid van de Vlaamse overheid enerzijds op de verwerving van sleutelwerken en topstukken, en anderzijds op specifieke aankopen voor M HKA.

De commissie is ervan overtuigd dat, in het verleden, zowel de beoordelingscommissies als de externe curator zeer deskundig en evenwichtig te werk zijn gegaan. We merken dat door de kennisdeling tussen de leden van de artistieke beoordelingscommissie onderling, en in een latere fase de wisselwerking tussen de externe curator en de leden van de beoordelingscommissie, weloverwogen keuzes werden gemaakt die getuigen van een brede kijk op de hedendaagse kunst in alle gelaagdheid, en die duidelijk een meerwaarde betekenen voor de collectie. We willen als commissie graag inhaken op het werk van onze voorgangers.

2. Visie op het aankoopbeleid

De werken die voor aankoop worden voorgesteld, dienen sleutelwerken of scharnierwerken te zijn binnen het oeuvre van een kunstenaar. Zij moeten m.a.w. representatief zijn voor (de ontwikkeling binnen) de artistieke praktijk in kwestie. Het begrip “sleutelwerken” dient in deze context expliciet begrepen te worden als “werken met een sleutelpositie binnen de artistieke productie van de kunstenaar”, en niet in de eerste plaats als “werken met een sleutelpositie binnen, en bijzondere relevantie voor, de hele Vlaamse kunstscène”. Uitsluitend focussen op dit laatste, is niet mogelijk binnen deze aankoopregeling omwille van de beperkte budgetten. Bovendien verwijst de commissie naar het Topstukkenfonds als instrument dat expliciet bedoeld is om dat type aankopen te realiseren.

De commissie richt haar blik op het gekende kunstveld, waarbij de focus ligt op professionele kunstenaars met een kwaliteitsvolle en betekenisvolle praktijk die toonaangevend, representatief en relevant zijn binnen de hedendaagse kunstscène in Vlaanderen en Brussel, en wiens oeuvre zowel binnen de Vlaamse als de internationale context reeds de nodige kritische toetsing heeft doorstaan. Er wordt hierbij voorrang gegeven aan kunstenaarspraktijken en -oeuvres die (nog) niet of onvoldoende vertegenwoordigd zijn in de publieke collecties in Vlaanderen.

De commissie besteedt eveneens aandacht aan jonge talenten van wie zij het potentieel voldoende hoog inschat op basis van de kwaliteit van het artistieke werk, alsook van het reeds afgelegde parcours in verhouding tot hun beginnende positionering binnen het veld.

De gevestigde waarden wier werk, of een belangrijk onderdeel ervan, om diverse redenen nog niet in de Collectie van de Vlaamse Gemeenschap is opgenomen, worden hierbij uiteraard ook nog in overweging genomen. Het gaat bijvoorbeeld om kunstenaars wier oeuvres zich verder zijn blijven ontwikkelen, en wier recentere werk even actueel en relevant is als werk van hun jongere collega's. Vaak zijn die kunstenaars enkel met ouder werk vertegenwoordigd in de collectie. Toch zijn sommigen van hen zich steeds blijven vernieuwen, waardoor hun werk zich in die mate heeft ontwikkeld dat hun meer recente artistieke output inhoudelijk en/of vormelijk voldoende significant afwijkt van het vroegere werk. Deze recentere werken kunnen evengoed als sleutelwerk binnen de praktijk van de kunstenaar gezien worden, waardoor verwerving voor de collectie legitiem is. Door de aanwezigheid van kunstwerken uit verschillende periodes van hun oeuvre, vermijden we een eenzijdig, tijdsgebonden begrip van deze kunstenaars.

Daarnaast zijn er ook kunstenaars wier praktijk in het verleden dissonant was binnen de toen geldende normen, zowel binnen het professionele kunstenveld als binnen het bredere maatschappelijke kader. Vandaag worden de relevantie en het belang van deze oeuvres in de hedendaagse context wel (h)erkend, en hebben sommige intussen zelfs een merkbare invloed op het hedendaagse kunstveld en op jongere generaties kunstenaars. Het gaat in dat geval om een historische correctie, over de verwerving van werk dat eerder niet als aankoopwaardig werd gezien, maar waarvoor de tijd en de geesten nu wel rijp zijn om deze lacune te remediëren.

Gelet op de verwachtingen die gelinkt zijn aan de opbouw van een overheidscollectie, en gelet op het feit dat de Vlaamse musea voor hedendaagse kunst als bevoorrechte partners optreden m.b.t. de bewaring en ontsluiting van de aankopen, wil de commissie binnen dit aankoopbeleid bijzondere aandacht schenken aan de verwerving van museale stukken. De verhoging van de middelen in 2017 laat dit ook toe.

Met het oog op enerzijds de representatie van het oeuvre van de kunstenaar binnen de Collectie van de Vlaamse Gemeenschap (en, breder gezien, binnen de volledige Collectie Vlaanderen), en anderzijds op de mogelijke museale presentatie van de werken, zal meer dan eens getracht worden om een relevant ensemble van werken van één kunstenaar samen te stellen.

3. Thematische/inhoudelijke lijnen

Het is vanzelfsprekend niet mogelijk om de zeer brede en complexe werkelijkheid en het hybride karakter van het artistieke veld in zijn totaliteit te omvatten. Bovendien is hedendaagse kunst geen statisch gegeven. Toch willen we trachten om een poging tot gestructureerd beeld weer te geven in deze versplinterde realiteit, waarbinnen we enkele inhoudelijke lijnen willen zichtbaar stellen én actueel houden.

- De toenemende dominantie van het digitale in het dagelijkse leven én in de kunst

De ontwikkeling van massa-mediale beeldcontexten in (al dan niet geprojecteerde) bewegende beelden vonden reeds ingang binnen het aankoopbeleid vóór 2006. De technische evoluties gaan echter bijzonder snel, en het medium is in een ijlt tempo gedemocratiseerd. Er zijn een groot aantal artistieke praktijken ontstaan die werken met digitale productie en presentatie, en die dit met andere genres vermengen.

Daarnaast is er de digitalisering van het dagelijkse leven, waarin sociale media en het bewegend beeld een dominante rol innemen. Kunstenaars verhouden zich tot deze maatschappelijke en technologische realiteit, en gaan hiermee aan de slag.

Zowel de nieuwe creatie- en presentatiemogelijkheden van de digitale technologie, als de maatschappelijke evoluties die hieruit volgen, leiden dus tot nieuwe artistieke zienswijzen die hun plek in de collectie verdienen.

- Nieuwe bewegingen in bestaande pictorale en plastische tradities

De focus op de digitale evolutie in de beeldende kunst mag dan wel een belangrijke leidraad zijn, maar de commissie wil ook aandacht blijven houden voor de autonome artistieke posities binnen de traditionele disciplines zoals schilderkunst en beeldhouwkunst, maar ook analoge fotografie en film. Hedendaagse kunstenaars blijven ook deze media binnen een actueel artistiek discours hanteren, en ontwikkelen daarbij vernieuwende en relevante inzichten, zowel op technisch vlak als m.b.t. hun inhoudelijk verhaal.

Daarnaast ziet de commissie – in het huidige post-industriële, digitale tijdperk – ook een herwaardering en herintroductie van de ambachtelijke technieken en materialen (textiel, keramiek, brons, ...) in de actuele beeldende kunst.

Ook deze beide bewegingen moeten hun plaats (blijven) krijgen binnen de Collectie van de Vlaamse Gemeenschap.

- Aandacht voor maatschappelijke evoluties en het ontstaan van nieuwe denkkaders

Kunstenaarspraktijken worden in toenemende mate hybride. Cross-mediale en cross-disciplinaire werken vormen een bijzonder aandachtspunt voor een representatieve hedendaagse kunstcollectie, en krijgen dan ook voldoende ruimte binnen de aankoopvoorstellen van de commissie.

In haar analyse van de ontwikkelingen in het hedendaagse kunstveld, merkt de commissie tevens een groeiend aantal kunstenaarspraktijken op die zich niet laten inpassen in het traditionele collectiemodel. Het gaat hierbij ten eerste om efemere installaties/situaties en performances waarbij het sociale aspect van de ontmoeting en de gedeelde ervaring, tot de kern van het werk behoren. Ten tweede is er ook het toenemende aantal kunstpraktijken die zich problematisch opstellen t.o.v. het materiële, permanente en unieke karakter van het kunstwerk.

Doordat de nadruk bij deze artistieke output ligt op het tijd- en/of plaatsgebonden karakter, het éénmalige, het niet-tastbare en niet-reproduceerbare van de werken, liggen de problemen i.f.v. het verwerven van zulke werken voor de hand. Nochtans vormen deze praktijken een essentieel onderdeel van de actuele ontwikkelingen in de beeldende kunst, waardoor hun aanwezigheid in een publieke collectie noodzakelijk wordt.

Het is belangrijk om verder onderzoek te verrichten en te reflecteren over de wijze waarop een actuele kunstcollectie zo dicht mogelijk kan aanleunen bij, en een zo correct mogelijke representatie kan blijven van, alle ontwikkelingen die zowel op inhoudelijk als op vormelijk vlak toonaangevend zijn binnen het (internationale) hedendaagse kunstgebeuren. De commissie zal dan ook verder bekijken hoe aan al deze nieuwe ontwikkelingen een plaats gegeven kan worden binnen een representatief verzamel- en toonbeleid.

4. Concreet

Omwille van de krappe timing heeft de commissie in 2016 gefocust op de lacunes die waren ontstaan in de Collectie van de Vlaamse Gemeenschap, doordat het aankoopbeleid van de Vlaamse Overheid voor een periode van tien jaar werd beperkt tot specifieke aankopen voor de collectie van M HKA en tot de aankopen van sleutelwerken en topstukken. Er werden werken geselecteerd van kunstenaars die tussen 2005 en 2015 zijn geëvolueerd van potentieel talent tot professionele kunstenaars met een kwaliteitsvolle en betekenisvolle praktijk binnen zowel de Vlaamse als internationale context. Er werd daarbij voorrang gegeven aan actuele toonaangevende kunstenaars die (nog) niet of onvoldoende vertegenwoordigd waren in de publieke collecties in Vlaanderen.

Waar de commissie in 2016 focuste op deze lacunes en op kunstenaars wier potentieel reeds bewezen was door hun artistieke parcours, kijkt zij vanaf 2017 ook naar de andere noden die een kwaliteitsvolle publieke collectie heeft, zoals beschreven in de voorgaande visie. De commissie wil met dit voorstel een zo breed mogelijk spectrum van werken verzamelen om een evenwichtige collectie uit te bouwen.

In 2018 zal de commissie op deze lijn verder werken. Bovendien zal zij blijven reflecteren over de efemere kunstvormen die niet passen binnen de “klassieke” kijk op verzamelen, en over nieuwe manieren hoe (publieke) kunstcollecties met deze betekenisvolle ontwikkelingen moeten omgaan.